

Original scientific paper

UDC 338.48:911.375.1
<https://doi.org/10.2298/GSGD2002083A>

Received: November 10, 2020

Corrected: November 25, 2020

Accepted: December 09, 2020

Marija Antić*

* University of Belgrade, Faculty of Geography, Serbia

DEVELOPMENT OF URBAN TOURISM WITHIN THE URBANIZATION AND GLOBALIZATION FRAMEWORK

Abstract: The urbanization and globalization phenomenon's are the most dynamic processes of the modern world. As inevitable, pervasive and irreversible processes, they have a broad and important impact on every day's life of the societies. Subsequently, the effects of urbanization and globalization on the transformation of existing and the emergence of new touristic objectives in cities have become the topic of scientific debates in recent period. Given that the issue of urban tourism has become relevant during the last three decades, the impact of these processes on the transformation of existing and the emergence of new tourist objectives in urban areas is an unavoidable field of scientific interest. The crucial differences between tourist cities in highly developed and developing countries, as well as between large cities and small towns, further complicates the perception of the complex impacts of urbanization and globalization processes on the phenomenon of urban tourism. These specifics are the main aspects of the development of urban tourism that will be discussed in this paper.

Key words: urban tourism, urbanization, globalization

---

¹ marija.antic@gef.bg.ac.rs (corresponding author)

Introduction

Tourist movements towards urban areas are not a modern phenomenon. During the old century, the ancient and medieval period, people traveled to the cities of developed civilizations. Although these travels cannot be considered touristy, they were motivated by reasons that are largely similar to today's. The Humanism and the Renaissance period, when the travels of the elite, aristocratic social class intensified (Grand Tour), can be marked as a turning point in the future affirmation of urban tourism. At that time, European cities became important destinations for tourist flows. In addition to Florence, Venice, Rome, Naples and other cities on the classic aristocratic tourism route, capitals such as Paris, London, Vienna, Berlin and Petrograd, gained special importance, attracting a large number of visitors as symbols of power of the newly formed states. During the 19th century, social structure and organization significantly changed, and the development of the industrial city significantly influenced the change in the character and intensity of tourist movements. Economic prosperity that marked the industrial urbanization had another, gloomier side. Due to the dehumanization of fast-growing urban areas in industrial regions, the cities in developed countries primarily became generators of outbound tourism, and the main tourist flows were directed towards Mediterranean destinations, rural and mountainous areas. In other words, the inbound tourism of industrial cities was relatively negligible. The global social changes that followed from the middle of the 20th century had a significant impact on the development of modern, post-industrial cities as well as the developmental character of urban tourism (Smith et al., 2010; Ashworth & Page, 2011; Spirou, 2011; Bodo, 2019; Kara, 2019). The paper will emphasize the role and importance of the process of urbanization and globalization in the transformation of existing and the formation of new tourist patterns of urban areas.

Urban tourism: some research question specificities

The term urban tourism indicates two specifics: first, it is a form of tourism that takes place in urban areas, and, second, according to the multifunctional nature of the urban environment, it is an extremely complex form of tourism. Given the existence of pronounced differences in the definition of urban settlements in different countries, due to which population limit of cities varies from 200 to 50,000 inhabitants, the following question arises – can we talk about urban tourism as a modern phenomenon regardless of the population size of urban settlements? Scientific literature review which addresses tourism development in cities since the early 1990s from different perspectives, i.e., from local (e.g. case studies) to global (e.g. typology of urban tourist destinations) and from theoretical (e.g. theoretical approaches to urban tourism research) to applied (e.g. tourism and urban regeneration) provides insight into this question. Specifically, the range of cities covered by thematic frameworks is extremely broad – from global and megacities, through metropolises, large and medium-sized cities to small towns, with the issue of large cities being the dominant field of scientific interest of urban tourism. In this context, an interesting paradox between big and small cities appears. While large cities, such as global cities and capitals, are very important centers for generating tourist flows, and may have a comparative advantage over smaller urban centers, their main economic feature is certainly not tourism. This is especially pronounced in cities that can be characterized as "world tourist cities" (London, Paris, New York, etc.), in which tourism has no

approximate economic significance in relation to business activities. On the other hand, small urban centers, such as cities with cultural and historical heritage, can be extremely dependent on the tourism economy development level, both in terms of employment and income (Ashworth & Tunbridge, 2000; Schofield, 2001; Ashworth & Page, 2011)

The next specific feature of tourism in cities refers to their complex, multifunctional nature. According to the number and diversity of urban contents, structures, functions, activities, cultures and population, tourism forms that take place in urban areas are numerous – cultural tourism, heritage tourism, business tourism, special event tourism, etc. (Ashworth, 2009). In addition, the difficulties of clearly delineating the tourist and non-tourist functions of the city in a wide range of its activities, as well as problems related to identifying tourists and various reasons that motivate them to visit cities, are just some of the reasons that make this phenomenon more complex. Visitors together with the local population use numerous and diverse urban contents intended for culture, education, entertainment, sports, shopping, etc., and it is difficult to determine various and often multiple reasons that motivate tourists to visit the city² (Smith et al., 2010). For this reason, urban spaces easily "absorbed" tourists, who become to a large extent economically and physically "invisible", which is especially pronounced in large cities (Ashworth & Page, 2011).

Given that urban tourism includes various urban clusters that tourists use (cultural, historical, business, congress, educational, sports, entertainment, etc.), it can be concluded that tourists use almost all city facilities, but little of the city has been created specifically for tourist use. This indicates the complexity of the links between the city as a tourist destination and tourists as consumers of urban facilities, which may have an inconsistent, asymmetrical relationship – while the tourism industry needs diverse, flexible and affordable tourism products, it is not entirely clear to what extent cities require tourism development. For this reason, understanding urban tourism largely depends on understanding the urban context in which it is embedded (Wall & Mathieson, 2006; Ashworth & Page, 2011). The presented complexity of urban tourism is certainly the most important reason why this "largest and most important form of tourism" (Smith et al., 2010) is still incompletely defined and underrepresented in scientific research of urban geography and tourism.

Urbanization process and city tourism in modern world

Urbanization is one of the most specific and dynamic aspects of modern civilization. The character, intensity and spatial dimensions of this process, as well as its great potential in the transformation of the geographical environment, indicate that it is one of the first global processes of consumer society that has introduced many innovations in all spheres of social development. The multiple importance that the process of urbanization has in shaping the development patterns of urban tourism will be emphasized in this section.

---

² One of the most complete classifications of visitor activities involved in urban tourism was presented by Smith et al. (2010). They highlight the following activities: sightseeing (e.g. archaeological and cultural-historical monuments), visiting museums and galleries, theaters and concerts, festivals and similar cultural events, educational reasons, shopping, conferences and business meetings, going to restaurants, bars and nightclubs, and visits to family and friends.

Tab. 1. Global and regional trends of urbanization, 1950–2030

Indicator	Year	Europe	Northern America	Latin America	Asia	Africa	Oceania	World
Urban population (millions)	1950	284	110	70	246	33	8	750
	1970	505	211	315	1,040	200	19	1,357
	1990	553	299	526	2,266	548	28	2,290
	2018	573	335	600	2,802	824	33	4,220
	2030	599	387	685	3,479	1,489	41	5,170
Share of region's urb. popul. in world urb. popul.	1950	37.8	14.7	9.3	32.8	4.3	1.1	100.0
	1970	31.2	12.6	12.0	37.0	6.2	1.0	100.0
	1990	22.0	9.2	13.8	45.4	8.7	0.8	100.0
	2018	13.1	7.1	12.5	53.7	13.0	0.7	100.0
	2030	11.1	6.6	11.6	54.2	15.9	0.6	100.0
Share of urban popul. in the total region's population	1950	51.7	63.9	41.3	17.5	14.3	62.5	29.6
	1970	63.1	73.8	57.3	23.7	22.6	70.2	36.6
	1990	69.9	75.4	70.7	32.3	31.5	70.3	43.0
	2018	74.5	82.2	80.7	49.9	42.5	68.2	55.3
	2030	77.5	84.7	83.6	56.7	48.4	68.9	60.4
Rate of urbanization	1950-1970	1.0	0.7	1.7	1.5	2.3	0.6	1.0
	1970-1990	0.5	0.1	1.0	1.6	1.7	0.01	0.8
	1990-2018	0.2	0.3	0.5	1.6	1.1	-0.11	0.9
	2018-2030	0.3	0.2	0.3	1.0	1.0	0.08	0.7

Source: United Nations (2019)

The world urban population has been almost doubling every twenty years since the middle of the 20th century, and its share in the total population has been growing continuously and steadily. By 1970s, highly developed regions have reached the peak of intensive urban population growth, and the process of urbanization entered the final, post-industrial phase in the 1990s. In the cities of developing countries, dynamic population growth has continued, with the Asian region accumulating the largest number of inhabitants living in urban areas since the 1970s (2018 – 53.7% of the world's urban population) and recording an increasing share of urban population growth (from 1990 to 2018, the average annual growth rate was 63.5%), while in the African region, the greatest dynamics of urban population growth is expected in the near future (Tab. 1). Alongside with the dynamic growth of cities, the largest urban agglomerations accumulated an increasing population. In that way, the process of macropolization increased the number of cities with more than a million inhabitants six times from 1950 to 2018. The strengthening of developing regions is noticeable, which, since the 1970s, have had a larger number of the largest urban agglomerations in relation to the developed regions of the world. Thus, in Africa, Asia and Latin America in 2018, there were 433 cities with more than a million inhabitants (29 megacities, 36 cities with 5-10 million and 368 cities with 1-5 million inhabitants), and in Europe, North America and Australia 115 (4 megacities, 12 cities with 5-10 million and 99 cities with 1-5 million inhabitants) (United Nations, 2019).

Along with the expansion of the urbanization process at a global level, tourist flows towards cities are gaining a mass character. Recognizing the great potential of tourism, many urban centers have affirmed themselves as important tourist destinations and have grown into generators of economic effects achieved by the development of tourism, which is increasingly participating in gross domestic product (Sharpley, 2006). Specifically, the cities of the developed regions are not only traditionally the most visited tourist

destinations, but also good examples of redefining the importance of tourism in contemporary urban development. When the intensification of the process of deindustrialization and suburbanization brought an urban decline during the metropolitan phase of urbanization, tourism became an extremely important factor in the process of regeneration of devastated cities and central urban areas. Former mining and industrial centers, ports and cities with developed shipyards have been regenerated by the development of urban tourism (e.g. Bilbao, Glasgow, Liverpool, etc.). In this way, tourism has grown into important economic component of urban agglomerations and is increasingly participating in national economies. On the other hand, the fast-growing cities of developing countries, although faced with numerous problems of the industrial phase of urbanization, are growing into the most visited tourist destinations at the beginning of the 21st century. This is especially pronounced in the Asian region, whose cities, along with the highest rate of urban population growth and economic expansion, have recorded the most intensive tourist traffic during the last decade.

Tab. 2. The most visited city destinations in 2009 and 2019

Rank	2009			2019		
	Urban agglomeration	Total population (mill.)	International visitors (mill.)	Urban agglomeration	Total population (mill.)	International visitors (mill.)
1.	London	8.6	14.1	Bangkok	10.3	22.8
2.	Bangkok	7.0	10.0	Paris	11.0	19.1
3.	Singapore	4.8	9.7	London	9.2	19.1
4.	Kuala Lumpur	1.5	9.4	Dubai	2.8	15.9
5.	Antalya	0.8	8.9	Singapore	5.9	14.7
6.	New York	19.4	8.5	Kuala Lumpur	7.8	13.8
7.	Dubai	1.6	7.8	New York	8.4	13.6
8.	Paris	10.5	7.7	Istanbul	15.0	13.4
9.	Istanbul	10.5	7.5	Tokyo	37.4	12.9
10.	Hong Kong	7.1	7.0	Antalya	1.2	12.4
11.	Makkah	1.5	7.0	Seoul	10.0	11.2
12.	Rome	3.4	5.5	Osaka	19.2	10.1
13.	Miami	5.7	5.2	Makkah	2.0	10.0
14.	Las Vegas	1.9	4.7	Phuket	0.07	9.9
15.	Los Angeles	12.8	4.5	Pattaya	0.1	9.4

Source: United Nations Human Settlements Programme (2012), United Nations (2019), Euromonitor International (2011), Global Destination Cities Index (2019)

Comparative analysis of urbanization and urban tourism shows that the period of rapid urbanization and dynamic growth of urban agglomerations is corresponding with strengthening the position of city tourism in urban development. Specifically, the pronounced growth of the number of cities and their population since the middle of the 20th century, which is why this period is symbolically called the "urban revolution", brought many innovations not only in the development of the world economy and global models of accumulation and consumption, but also in the affirmation of urban tourism, which has become the most important form of tourism. Most developed cities in the world has become poles of concentration of world economic power, and are increasingly basing their development on high-tech activities in the field of services. In this group of activities, according to Saskia Sassen (1994), a prominent place, in addition to financial and business services and activities of transnational companies and supranational organizations (activities of "influence and power"), belongs to tourism and creative

activities. In this way, cities, especially the world’s major metropolises, grow into the most visited and most attractive tourist destinations at the beginning of the third millennium (Tab. 2).

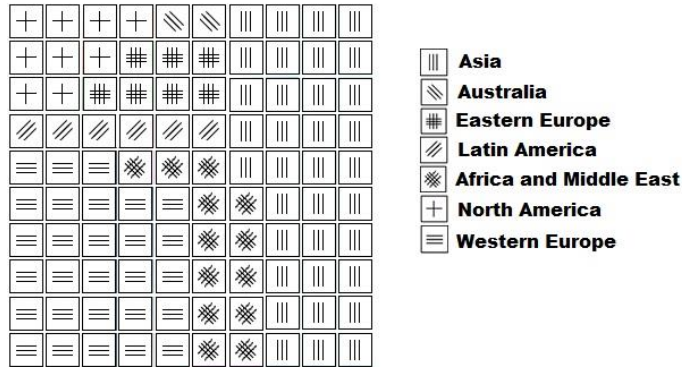

Fig. 1. Regional distribution of the 100 most visited city destinations (Source: Euromonitor International, 2016)

In developed countries urban tourism has the largest share in the total tourist turnover. For example, in Europe, over 70% of tourist turnover is generated in urban areas, with the growth rate of urban tourism (18%) far exceeding the general growth rate of tourism (6%) (Wöber, 2000). On the other hand, there is a rapid tendency of urban tourism growth in developing countries, especially in the Asian region, which, along with the highest rate of urban population growth and accelerated economic development, records the highest growth of tourists visiting cities. According to the Global Tourism Forum, out of 1.4 billion passengers in 2018, as many as 41% visited large cities, with 80% of tourists who visited Asia coming from Asian countries. Despite the fact that European cities traditionally remain the most visited urban destinations, Asian urban destinations are characterized by a far higher growth rate, so that over a third of the most visited cities in the world are located on the Asian continent (Fig. 1). While European cities dominated the list of most visited urban destinations in the second half of the 20th century, at the beginning of the third millennium, fast-growing Asian cities took precedence. According to the 2019 data, the most visited city was for the first time outside the European continent. Specifically, with 22.8 million international visitors, Bangkok has grown into the most visited urban destination, ahead of Paris and London, which recorded 19.1 million foreign tourists each (Tab. 2). The list of 20 most visited cities, in addition to London, Paris, New York, Barcelona, Milan and Palma de Mallorca, includes as many as 14 cities in East, Southeast and Southwest Asia.

Alongside with the development of tourist cities as places intended for visitors, the term "tourist urbanization" was introduced into the scientific literature, as one of the newest forms of urbanization. Patrick Mullins (1991a) defines this phenomenon as a type of urbanization based on the sale and consumption of pleasures. According to him, tourist urbanization is one of the recognizable features of a modern city, designed to provide a wide range of opportunities for consumption. He singles out the following as the main characteristics of tourist urbanization (Mullins, 1991b): it is specific in terms of spatial and social aspect; it is recognizable – urban symbols that attract tourists; the

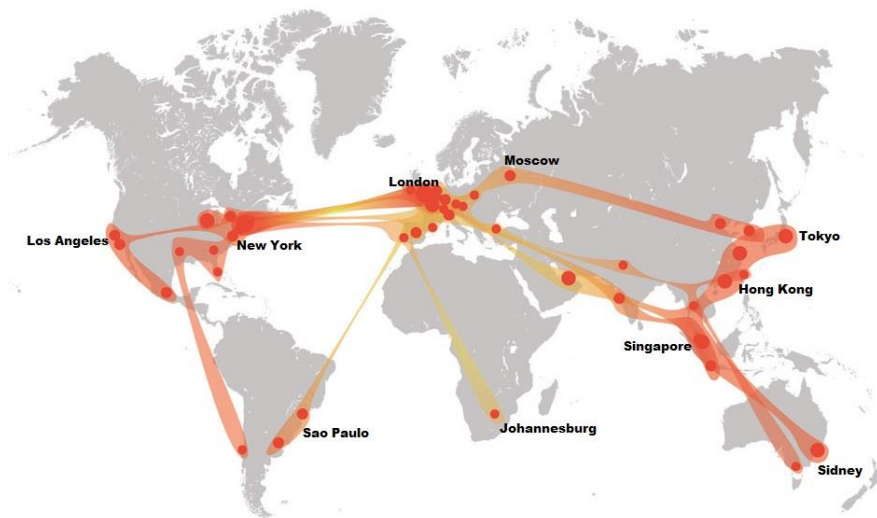
consumption of pleasure is massive; it is characterized by rapid population and labor force growth; there is a social regrouping of the resident population; as a feature of postfordism, it has a flexible system of production; and state interventions aim to form a postmodern city.

The phenomenon of tourist urbanization is the result of intensive development of the tourist industry in growing urban agglomerations. It is primarily related to the urbanization of metropolitan areas that have a strong tourist function, such as Las Vegas, Orlando or Cancun, as well as the urbanization of cities located in coastal tourist areas, such as the Gold Coast and Sunshine Beach in Australia, but also urbanization of other types of tourist cities (Gladstone, 1998). Since tourist urbanization is a new form of urbanization that has been developing since the 1990s, it can be considered as one of the phenomena of modern society that is increasingly important in the development of new tourist patterns of urban areas (Lu & Ge, 2006).

Relationship between globalization and tourism in cities

Globalization as a social phenomenon has an extremely long continuity. Some authors believe that we can talk about a "globalization series" that change through the processes of economic colonization, decolonization and transition to a global economy, and therefore "reglobalization" is considered a more appropriate term to describe the globalization of modern society (Short et al., 2000). The process of globalization is difficult to define unambiguously. Specifically, each definition of this phenomenon is focused on one or a smaller number of aspects of globalization (Bisley, 2007). The geographical aspect refers to the determination of changes in relations and connections that exist between three global systems – space, economy and society (Murray & Overton, 2015), and geographical globalization of modern society can be defined as the transformation of space in which international practice is suppressed by transnational practice in the "limited world", which is observed through a network of global cities (Грчић & Слука, 2006).

In the era of globalization, urban centers have become important hubs in the flow of information, people and capital, coordination of business management and development of new services and technologies. In this way, there is an increasing dispersion and concentration of activities and power within a specific world cities (Castells, 1996). For this reason, some authors believe that the most important world cities are the main centers through which the process of globalization takes place (Castells, 1992; Sassen, 1998; Short & Kim, 1999; Taylor, 2000; Kara, 2019). Most of these cities have been centers of international trade and finance for centuries, but to this day they have developed into centers of creation and direction of the global economy, centers of financial and service sector, major hubs of production and innovation in the new industries and the most important markets for the sale and purchase of services and financial products (Sassen, 1991). This group of cities – global cities, represent urban centers with a pronounced concentration of headquarters of transnational companies, international institutions, financial, technological and consulting services.

Fig. 2. Global city network
 (Source: *Globalization and World Cities Research Network, 2020*)

As the leading global cities, which provide central coordination of important operations and activities, but also "production" of specialized services and financial innovations and markets, Saskia Sassen (1998) singles out New York, London and Tokyo. Relying on her work, other authors (e.g., Taylor, 2000; Castells, 1996; *Globalization and World Cities Research Network, 2020*) have expanded the list of global cities and identified important centers, such as Hong Kong, Singapore, Shanghai, Beijing, Dubai, Paris, Sydney, Los Angeles, Toronto, Mumbai, Amsterdam, Milan, Frankfurt, Mexico City, Sao Paulo, Chicago, Kuala Lumpur, Madrid, Moscow, Jakarta, Brussels, etc. (Fig. 2).

Since globalization has introduced numerous innovations in the development and transformation of different types of cities (from global to small cities), the question arises of how globalization processes have affected the development of urban tourism.

In theoretical and practical terms, globalization is an unavoidable concept in the context of which development of urban tourism can be observed. Globalization as a process of connecting and expected planetarization of life from the perspective of urban tourism can be defined as a set of activities performed in the city and adapted to the international (global) environment (Calof & Beamish, 1995). It is possible to observe it in two perspectives – globalization as a disintegration and globalization as an integration process. In the first case, it is manifested through global competitiveness, which increases the differences between larger (e.g. world tourist cities) and smaller tourist cities, then through the relative distance of world cities from the national tourist economy and disintegration of cultural-historical identity of tourist cities. In the second case, globalization is observed through the integration of the urban tourism economy into the world tourism economy, the possibility of participation of cities in the organized tourism market, the development of networks of tourist cities (network of creative cities, European cultural capitals, European art cities, the Golden Triangle – Prague, Vienna and Budapest etc.).

From the perspective of urban tourism, global cities represent the most significant potential in the development of existing and the creation of new tourist patterns (Page & Hall, 2003). Specifically, large cities have grown into the most attractive and most visited tourist destinations (Law, 2002). At the top of the list of the most visited cities are the mentioned metropolitan areas that have the status of global cities (New York, London, Paris, Tokyo, Hong Kong, Singapore, etc.). The development of business, creative and cognitive tourism is of growing importance in their service sphere of activity. Recognizing this concept, hierarchy and specificity of global cities, Robert Maitland and Peter Newman (2009) formulated the term "world tourist cities" and defined them as world cities with the status of global business, financial and cultural centers, which offer visitors a wide range of tourist experiences and opportunities to discover new attractions, hitherto unknown to mass tourism.

Global cities have the role of "gates" in national tourist systems. However, due to the global nature of existing tourist connections, this type of city can be relatively distanced from the regional and even national tourist economy. This practically means that there is a limited spatial redistribution of tourist flows from global cities to their regional and national area. The reason for this is their weaker connection with the national urban system compared to the system of global cities (Ashworth & Page, 2011).

Given that the global cities have the best opportunities to finance significant investments in tourism development, it is clear that small and medium-sized towns, despite the rich cultural and historical resources and adequately developed business and tourism infrastructure, are not able to provide a wide range of tourist attractions, compared to large cities. In this way, globalization is widening the gap between the world tourist cities, on the one hand, and other urban tourist centers, on the other. Unlike large cities, smaller cities develop a competitive advantage in the global world based on recognizability and authenticity, and for this reason invest heavily in the field of creativity and innovation (Zmysłony, 2011). This phenomenon is another important feature of the impact of globalization on the development of urban tourism – the diversity and authenticity of the local level has become an important advantage in the competition of tourist cities, giving them international significance (Maitland & Newman, 2009).

Development of tourism in urban areas takes place through a complex series of interactions between the process of globalization, on the one hand, and authentic processes related to the formation of local urban identity. Regardless of the fact that urban tourism has an international character, its development within market economies is relatively free of certain aspects of globalization (e.g. outsourcing business and offshoring). The reason for that is the specificity of urban tourism as an activity that takes place under the influence of the process of globalization in urban areas that belong to the category of so-called inalienable products – produced where it is consumed, urban tourism is an activity carried out at local destinations (Theuns, 2008; Cooper, 2008). Therefore, urban tourism can be understood as an activity based on local resources that takes place under the strong influence of global processes. Such a perceived local level in the global world is becoming an increasingly important aspect of urban tourism development – global processes in cities are closely related to local conditions, and for that reason have strengthened the local level, giving it international significance (Alejziak, 2011; Zmysłony, 2015). Thus, for example, cultural-historical heritage emphasizes the

specifics of the local urban character, but at the same time represents a part of the global social heritage (Middleton, 2007).

It is evident that in the era of globalization, cities are recording an increasing number of tourist visits, revitalizing and enriching traditional tourist attractions, developing new tourist contents, continuing to expand their tourist offer and introducing new opportunities for visitors and local residents. With the aim of further increasing the competitiveness of their resources, urban centers are expanding their tourist offer beyond the administrative boundaries of the city. In this way, they create a tourism region of the city with their suburbs, which, in addition to the city's tourist facilities, includes natural landscapes, sports and recreational facilities and other attractions of suburban areas (Liszewski, 2005; Zmysłony, 2015).

The existing dynamics of transformation of tourist cities, the growing influence of tourism in modifying the spatial, socio-economic, social and cultural characteristics of urban regions, as well as the problems caused by tourism, opened another important research question related to the preservation of local spaces and resources. Scientific discussions in which natural and anthropogenic tourist resources should enjoy the status of a public good have been especially intensified in recent decades. The public good, as opposed to the private, is protected from the market principles of global society and as such is under a certain type of state regulation and protection. One of the key criteria for defining a public good is the irreducibility of the original value, i.e. the impossibility of spending with its use. Historical and cultural heritage, as well as green zones, zones of recreation and leisure are main urban tourism resources which are observed as public good (Theuns, 2008). Specifically, the protection of public goods is of vital importance for cities with a dominant tourist function, such as tourist-historical cities, in which cultural-historical heritage is a resource of strategic economic importance.

The existing development patterns of tourist cities have influenced another dimension of the transformation of urban space. It is an issue of growing privatization of public space in cities. Affirmation of cities as places of consumption and entertainment creates new opportunities for tourism development, where public spaces often become resources of potential economic competition, and for that reason are increasingly exposed to uncontrolled commercialization and privatization (Davis, 1999). While this issue, which some authors refer to as the "end of public space" (Sorkin, 1991), occupies, due to its importance, a prominent place in urban researches, in the scientific discussions of urban tourism it is poorly represented.

Another aspect of the impact of globalization on urban tourism is the tourist demand, which is necessarily manifested not only in increasing the number of tourists, but also in terms of clearly defining the profile of visitors attracted by certain tourist facilities – sightseeing of cultural and historical monuments and other sights of the city, attending education events, conferences, congresses and business meetings, visits to festivals, theaters, museums, galleries, concerts, etc. (Smith et al., 2010). In addition, globalization is affecting the growing touristification of residents' lives. The internationalization of tourist cities and the large number of visitors, as well as their own tourist experiences, have influenced residents to behave somewhat like tourists in their city (Zmysłony, 2015). In this way, clear demarcations between places of work and places of rest, recreation and work activities, leisure and working hours are blurred, but also a clear distinction between

local population and tourists, as well as tourist and non-tourist functions of the city (Maitland & Newman, 2009).

Conclusion

Along with the expansion of the process of urbanization and globalization, cities have become the most important crossroads of tourist flows, and urban tourism is growing into the most important form of tourism. The great importance of tourism in the development of cities is especially pronounced in the developed regions. The exceptional potential of urban tourism in the transformation of urban areas has come to full expression through the process of regeneration of devastated Western European and Anglo-American cities. This was one of the important milestones in the further affirmation of urban tourism. Today, the cities of developed countries, as traditionally the most visited destinations, but also the cities of developing countries, as growing tourist markets, achieve significant economic effects by developing the tourist function, which is considered an important development potential of urban areas. Among the entire kaleidoscope of tourist cities (global cities, national capitals, cultural capitals, industrial cities, festival cities, futuristic cities, etc.) in the globalization era, world cities stand out, which as leading financial, trade and service centers are of great importance in reshaping existing and initiating the creation of new patterns of urban tourism. However, a significant place in international networks has been retained by small and medium-sized tourist cities, which develop a competitive advantage in the global world based on authenticity and recognizability.

© 2020 Serbian Geographical Society, Belgrade, Serbia.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Serbia

References

- Alejziak, W. (2011). A Global Tourism Policy – Utopia, Alternative or Necessity? *Folia Turistica*, 25(1), 313-356.
- Ariani, V. (2018). Integrated city as a model for a new wave urban tourism. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 126, doi:10.1088/1755-1315/126/1/012187.
- Ashworth, G. & Tunbridge, J. (2000). *The Tourist-Historic City: Retrospect and Prospect of Managing the Heritage City*. Oxford: Pergamon, Elsevier Science Ltd.
- Ashworth, G. & Page, S. J. (2011). Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes. *Tourism Management*, 32(1), 1–15.
- Ashworth, G. (2009). *Questioning the Urban in Urban Tourism*. In: Maciocco, G. & Serreli, S. (eds.), *Enhancing the City: New Perspectives for Tourism and Leisure*, 207-220. London: Springer.
- Bisley, N. (2007). *Rethinking globalization*. New York: Palgrave Macmillan.
- Bodo, T. (2019). Rapid Urbanisation: Theories, Causes, Consequences and Coping Strategies. *Annals of Geographical Studies*, 2(3), 32-45.
- Calof, L. & Beamish, W. (1995). Adapting to foreign markets: Explaining internationalization. *International Business Review*, 4 (2), 115-131.
- Castells, M. (1992). *The Informational City: Economic Restructuring and Urban Development*. Oxford: Wiley.
- Castells, M. (1996). *The rise of the network society*. Oxford: Blackwell.
- Cooper, C. (2008). Globalization is more than an economic phenomenon. *Tourism Recreation Research*, 33 (1), 109-111.
- Davis, M. (1999). *Ecology of fear: Los Angeles and the imagination of disaster*. New York: Picador.

- Euromonitor International (2016). Top 100 City Destinations Ranking. Retrieved from: <https://blog.euromonitor.com/top-100-city-destinations-ranking-2016/>
- Gladstone, D. (1998). Tourism urbanisation in the United States. *Urban Affairs Review*, 34 (1), 3–27.
- Global Destination Cities Index Report (2019). Retrieved from: <https://newsroom.mastercard.com/documents/global-destination-cities-index-report-2019/>
- Globalization and World Cities Research Network. (2020). The World According to GaWC 2020. Retrieved from: <https://www.lboro.ac.uk/gawc/world2020t.html>
- Грчић, М. & Слука, Н. (2006). *Глобални градови*. Београд: Географски факултет Универзитета у Београду и Географски факултет МГУ "Ломоносов". [Grčić, M. & Sluka, N. (2006). *Globalni gradovi*. Београд: Географски факултет Универзитета у Београду и Географски факултет МГУ "Ломоносов".]
- Kara, B. (2019). The Impact of Globalization on Cities. *Journal of Contemporary Urban Affairs*, 3(2), 108-113.
- Law, C. (2002). *Urban Tourism: The visitor economy and the growth of large cities*. London: Continuum.
- Liszewski, S. (2005). A metropolitan tourism region: the example of Łódź. *Tourism*, 5(1-2), 121-138.
- Lu, L. & Ge, J. (2006). Reflection on the research progress of tourism urbanization. *Geographical research*, 25(4), 741-750.
- Maitland, R. & Newman, P. (2009). Developing World Tourism Cities. In: Maitland, R. & Newman P. (eds.), *World Tourism cities: developing tourism off the beaten track*, 1-21. London: Routledge.
- Middleton, M. (2007). Framing urban heritage and the international tourist. *Journal of Heritage Tourism*, 2(1), 1–13.
- Mullins, P. (1991a). Tourism urbanization. *International Journal of Urban and Regional Research*, 15(3), 326-342.
- Mullins, P. (1991b). Class relations and tourism urbanization: the regeneration of the petite bourgeoisie and the emergence of a new urban form. *International journal of urban and regional research*, 18(4), 591-608.
- Murray, W. & Overton, J. (2015). *Geographies of Globalization*. New York: Routledge.
- Page, S. & Hall, C.M. (2003). *Managing Urban Tourism*. Harlow: Prentice Hall.
- Sassen, S. (1991). *Globalization and its discontents: essays on the mobility of people and money*. New York: New Press.
- Sassen, S. (1994). *Cities in the world economy*. London: Pine Forge Press.
- Sassen, S. (1998). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press.
- Schofield, P. (2001). Urban tourism and small business. In: Douglas, N. & Derrett, R. (eds.), *Special Interest Tourism: Context and Cases*, 432-450. Brisbane: John Wiley.
- Sharpley, R. (2006). *Travel and Tourism*. London: SAGE Publications Ltd.
- Short, J., Breitbach, S., Buckman, S. & Essex, J. (2000). From world cities to gateway cities. *City*, 4(3), 317-340.
- Short, R. & Kim, Y. (1999). *Globalisation and the City*. Harlow: Addison Wesley Longman.
- Smith, M., MacLeod, N. & Hart Robertson, M. (2010). *Key Concepts in Tourist Studies*. London: SAGE Publications Ltd.
- Sorkin, M. (1991). *Variations on a theme park: The new American city and the end of public space*. New York: Hill and Wang.
- Spirou, C. (2011). *Urban Tourism and Urban Change - Cities in a Global Economy*. New York: Taylor & Francis
- Taylor, P. (2000). World cities and territorial states under conditions of contemporary globalization. *Political Geography*, 19(1), 5-32.
- Theuns, H. L. (2008). Globalization and tourism: pros and cons. *Tourism Recreation Research*, 33 (1), 99-105.
- United Nations. (2019). *World urbanization prospects: the 2018 revision*. UN New York: Department of economic and social affairs population division.
- United Nations Human Settlements Programme. (2012). *State of the world's cities 2012/2013*. Retrieved from: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/745habitat.pdf>

- Wall, G. & Mathieson, A. (2006). *Tourism: Change, impacts and opportunities*. New York: Pearson & Prentice Hall.
- Wöber, K.W. (2000). Standardizing City Tourism Statistics. *Annals of Tourism Research*, 27(1), 51-68.
- Zmysłony, P. (2015). Global challenges, local sensitivities: towards internationalization of city tourism management. *Current Issues of Tourism Research*, 5(1), 30-37.

Оригинални научни рад

UDC 338.48:911.375.1

<https://doi.org/10.2298/GSGD2002083A>

Примљено: 10. новембра 2020.

Исправљено: 25. новембра 2020.

Прихваћено: 09. децембра 2020.

Марија Антић^{1*}

* Универзитет у Београду, Географски факултет, Србија

РАЗВОЈ ГРАДСКОГ ТУРИЗМА У ОКВИРИМА САВРЕМЕНЕ УРБАНИЗАЦИЈЕ И ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

Апстракт: Феномени урбанизације и глобализације су најдинамичније црте савремене цивилизације. Као такви представљају неизбежне, свепрожимајуће и иреверзибилне процесе модернизације чије се последице одражавају у свим сферама друштвеног живота. Са обзиром на то да је проблематика градског туризма актуелизована током последње три деценије, утицај наведених процеса на преображај постојећих и настанак нових туристичких образаца у урбаним срединама представља незаобилазно поље научног интересовања. Постојање суштинских разлика између туристичких градова у високоразвијеним и земљама у развоју, као и на релацији велики – мали туристички градови, додатно усложњава сагледавање комплексних утицаја урбанизационих и глобализационих процеса на феномен градског туризма. Наведене специфичности представљају главне аспекте сагледавања развоја градског туризма који ће бити обухваћени овим радом.

Кључне речи: градски туризам, урбанизација, глобализација

---

¹ marija.antic@gef.bg.ac.rs (аутор за кореспонденцију)

Увод

Туристичка кретања усмерена ка градским просторима нису савремени феномен. Познато је да се током старог века, античког и средњовековног периода путовало у градове развијених цивилизација. Иако се ова путовања не могу сматрати туристичким, била су мотивисана разлозима који су у знатној мери слична данашњим. Период хуманизма и ренесансе, када се интензивирају путовања елитног, аристократског слоја становништва (*Grand Tour*), може се означити као прекретница будућег афирмисања градског туризма. У то време европски градови постају важна одређишта туристичких токова. Поред Фиренце, Венеције, Рима, Напуља и других градова који су се налазили на класичној рути аристократског туризма, посебну важност имале су националне престонице попут Париза, Лондона, Беча, Берлина и Петровграда, које су као симболи моћи новоформираних држава привлачиле велики број посетиоца. Током 19. века долази до значајних промене у структури и организацији друштва, а формирање тзв. индустријског града са новим функцијама и садржајима битно је утицало на промену карактера и интензитета туристичких кретања. Наиме, економски просперитет који је обележио индустријску урбанизацију имао је и другу, суморнију страну. Услед дехуманизованости брзорастућих урбаних подручја у индустријским регионима, градови високо-развијених земаља превасходно постају генератори емитивног туризма, а главни туристички токови се усмеравају ка медитеранским дестинацијама, руралним и планинским просторима. Другим речима, рецептивни туризам индустријских градова био је релативно занемарљив. Глобалне друштвене промене које су уследиле од средине 20. века, дале су својеврстан печат како развоју модерних, постиндустријских градова тако и развојном карактеру урбаног туризма (Smith et al., 2010; Ashworth & Page, 2011; Spiro, 2011; Bodo, 2019; Kara, 2019. и др.). У раду ће бити истакнута улога и значај процеса урбанизације и глобализације у преобликовању постојећих и формирању нових туристичких образаца урбаних подручја.

Специфичности научног истраживања градског туризма

Термин градски туризам указује на две специфичности: прво, да је реч о облику туризма који се одвија у урбаним просторима и друго, да је сходно мултифункционалној природи урбаног амбијента реч о изузетно комплексном облику туризма.

С обзиром на постојање изражених разлика у дефинисању градских насеља у различитим државама света, због чега доња граница популационе величине градова варира од 200 становника до 50.000 становника, намеће се питање – да ли можемо говорити о градском туризму као савременом феномену без обзира на величину градских насеља? Одговор на ово питање пружа детаљна анализа научне и стручне литературе, која проблематику развоја туризма у градовима од почетка 1990-их третира са различитих аспеката, од локалног (нпр. студије случаја) до глобалног (нпр. типологија градских туристичких дестинација) и од теоријског (нпр. теоријски приступи истраживања градског туризма) до апликативног (нпр. туризам и урбана регенерација). Наиме, спектар градова који су обухваћени тематским оквирима је изузетно широк – од глобалних и мегаградова, преко

метропола, великих и градова средње величине до популационо малих градова, с тим да проблематика великих градова представља доминантно поље научног интересовања градског туризма. У том контексту важно је нагласити интересантан парадокс који постоји на релацији велики градови – мали градови. Док велики градови, попут глобалних градова и националних престоница, представљају врло важна средишта генерисања туристичких токова, те могу бити у компаративној предности у односу на мање урбане центре, њихово главно економско обележје свакако није туризам. То је посебно изражено код градова који се могу окарактерисати као "светски туристички градови" (Лондон, Париз, Њу Јорк и др.), у којима туризам нема ни приближан економски значај у односу на пословне делатности. Са друге стране, мања урбана средишта, попут градова са културно-историјским наслеђем, могу бити изузетно зависна од степена развоја туристичке економије, како у погледу запослености, тако и у погледу остварених прихода (Ashworth & Tunbridge, 2000; Schofield, 2001; Ashworth & Page, 2011)

Следећа специфичност туризма у градовима односи се на њихову комплексну, мултифункционалну природу. Сходно бројности и разноврсности урбаних садржаја, структура, функција, активности, култура и становништва, можемо говорити о различитим облицима туризма који се одвијају у градским срединама – културни туризам, туризам наслеђа, пословни туризам, туризам посебног догађаја итд. (Ashworth, 2009). Уз то, тешкоће јасног разграничења туристичких и нетуристичких функција града у широком спектру његових делатности, као и проблеми везани за идентификовање туриста и разноврсних разлога који их мотивишу да посете градове, само су неки од разлога који додатно усложњавају проблематику овог феномена. Посетиоци градова заједно са локалним становништвом користе бројне и разнолике урбане садржаје намењене култури, образовању, забави, спорту, шопингу итд., при чему је тешко утврдити разноврсне и често вишеструке разлоге који мотивишу туристе да посете град² (Smith et al., 2010). Из тог разлога урбани простори лако "апсорбују" туристе, те се они тешко могу уочити у мултифункционалном пејзажу града, како у просторном, тако и у економском погледу, што је посебно изражено у великим градовима (Ashworth & Page, 2011).

Сходно томе да су градским туризмом обухваћени различити урбани кластери које користе туристи (културни, историјски, пословни, конгресни, образовни, спортски, забавни и др.), може се извести закључак да туристи користе скоро све градске садржаје, при чему не постоји ни један садржај који искључиво користе само туристи. Ово указује на комплексност веза које постоје између града као туристичког одредништа и туриста као конзумента градских садржаја, које могу имати нескладан, асиметричан однос – док су туристичкој привреди неопходни разноврсни, флексибилни и приступачни туристички производи града, није у потпуности јасно у којој мери је градовима потребан развој туризма. Из тог разлога разумевање градског туризма у великој мери зависи од разумевања урбаног контекста у који је уграђен (Wall & Mathieson, 2006; Ashworth & Page, 2011).

---

² Једну од најпотпунијих класификација активности посетиоца које су укључене у туризам урбаних средина презентовали су Smith et al, (2010). Они издвајају следеће активности: разгледање (нпр. археолошких и културно-историјских споменика), посета музејима и галеријама, одлазак у позоришта и на концерте, посета из образовних разлога, одлазак у шопинг, посета фестивалима и сличним културним догађајима, одлазак на конференције и пословне састанке, посета ресторана, барова и ноћних клубова, и посета породице и пријатеља.

Презентована комплексност градског туризма је свакако најважнији разлог због кога је овај "највећи и најважнији облик туризма" (Smith et al., 2010) још увек непотпуно дефинисан и недовољно заступљен у туризмолошким и урбано-географским научним истраживањима.

Савремени аспекти урбанизације и градски туризам

Урбанизација представља један од најспецифичнијих и најдинамичнијих аспеката савремене цивилизације. Карактер, интензитет и просторне размере овог процеса, као и његов велики потенцијал у преображају географске средине, указују да је реч о једном од првих глобалних процеса потрошачког друштва који је унео много новина у свим сферама друштвеног развоја. Овом приликом нагласићемо вишеструки значај који процес урбанизације има у обликовању развојних образаца градског туризма.

Таб. 1. Развој процеса урбанизације по регионима света, од 1950. до 2030. године

Показатељ	Година	Европа	Сев. Америка	Лат. Америка	Азија	Африка	Океанија	Свет
Градско станов. (у мил.)	1950.	284	110	70	246	33	8	750
	1970.	505	211	315	1.040	200	19	1.357
	1990.	553	299	526	2.266	548	28	2.290
	2018.	573	335	600	2.802	824	33	4.220
	2030.	599	387	685	3.479	1.489	41	5.170
Удео региона у град. станов. света (%)	1950.	37,8	14,7	9,3	32,8	4,3	1,1	100,0
	1970.	31,2	12,6	12,0	37,0	6,2	1,0	100,0
	1990.	22,0	9,2	13,8	45,4	8,7	0,8	100,0
	2018.	13,1	7,1	12,5	53,7	13,0	0,7	100,0
	2030.	11,1	6,6	11,6	54,2	15,9	0,6	100,0
Удео град. станов. у ук. станов. региона (%)	1950.	51,7	63,9	41,3	17,5	14,3	62,5	29,6
	1970.	63,1	73,8	57,3	23,7	22,6	70,2	36,6
	1990.	69,9	75,4	70,7	32,3	31,5	70,3	43,0
	2018.	74,5	82,2	80,7	49,9	42,5	68,2	55,3
	2030.	77,5	84,7	83,6	56,7	48,4	68,9	60,4
Стопа урбанизације	1950-1970.	1,0	0,7	1,7	1,5	2,3	0,6	1,0
	1970-1990.	0,5	0,1	1,0	1,6	1,7	0,01	0,8
	1990-2018.	0,2	0,3	0,5	1,6	1,1	-0,11	0,9
	2018-2030.	0,3	0,2	0,3	1,0	1,0	0,08	0,7

Извор: United Nations (2019)

Са глобалним интензивирањем урбанизације, градско становништво света се од средине 20. века на сваких двадесет година готово удвостручавало, а његов удео у укупном становништву је континуирано и стабилно растао. У староурбанизованим регионима света је до 1970-их пређен врхунац интензивног раста градског становништва, а процес урбанизације је од 1990-их ушао у финалну, постиндустријску фазу. У градовима земаља у развоју настављен је динамичан раст становништва, при чему азијски регион од 1970-их акумулира највећи број становника који живе у урбаним подручјима (2018. – 55,3% градског становништва света) и све већи удео прираста градској популацији света (1990-2018.) просечни годишњи темпо раста износио је 63,5%), док се у афричком региону у ближој будућности очекује највећа динамика раста градског становништва (Таб. 1). Са динамичним популацијским растом градова све већу масу становништва акумулирају највеће урбане агломерације. На тај начин је процесом макрополитизације број

градова са више од милион становника повећан шест пута од 1950. до 2018. године. Приметно је јачање позиција региона земаља у развоју, које од 1970-их имају већи број најкрупнијих градских агломерација у односу на староурбанизоване, развијене регионе света. Тако су на простору Африке, Азије и Латинске Америке 2018. постојала 433 града са више од милион становника (29 мегаграда, 36 градова величине 5-10 милиона и 368 градова величине 1-5 милиона становника), а у Европи, Северној Америци и Аустралији 115 великих градских агломерација (4 мегаграда, 12 градова величине 5-10 милиона и 99 градова величине 1-5 милиона становника) (United Nations, 2019).

Упоредо са експанзијом процеса урбанизације на глобалном нивоу, туристичка кретања усмерена ка градовима добијају масовни карактер. Препознавши велике могућности туризма, многи урбани центри су се афирмисали као важне туристичке дестинације и прерасли у генераторе економских ефеката остварених развојем туризма, који све више партиципира у формирању бруто друштвеног производа (Sharpley, 2006). Наиме, градови староурбанизованих региона су не само традиционално најпосећеније туристичке дестинације, већ и добри примери редифинисања значаја туризма у савременом урбаном развоју. Када је са интензивирањем процеса деиндустријализације и субурбанизације дошло до урбаног пропадања током метрополитанске фазе урбанизације, туризам је постао изузетно значајан фактор процеса обнове и редизајнирања девастираних градова и централних градских подручја. Некадашњи рударски и индустријски центри, луке и градови са развијеним бродоградилштима регенерисани су управо захваљујући развоју градског туризма (нпр. Билбао, Глазгов, Ливерпул и др.). На тај начин је туризам прерастао у врло важну економску компоненту урбаних агломерација и све више партиципира у националним економијама. Са друге стране, брзорастући градови земаља у развоју, иако суочени са многобројним проблемима карактеристичним за индустријску фазу урбанизације, на почетку 21. века прерастају у најпосећеније туристичке дестинације. Ово је посебно изражено у азијском региону, чији градови упоредо са највећом стопом раста урбаног становништва и привредном експанзијом бележе најинтензивнији туристички промет током последње деценије.

У анализи развоја феномена урбанизације и градског туризма можемо приметити да се период интензивне урбанизације и динамичног раста градских агломерација временски поклапа са убрзаним развојем градског туризма и јачањем његове позиције у развоју урбаних регија. Наиме, наглашен раст броја градова и њиховог становништва од средине 20. века, због чега овај период симболично носи назив "урбана револуција", унео је много новина не само у развоју светске привреде и глобалних модела акумулације и потрошње, већ и у афирмацији градског туризма, који прераста у најважнији облик туризма. Развијени светски градови постају полови концентрације светске економске моћи који свој развој све више темеље на високотехнолошким делатностима у сфери услуга. У овој групи делатности, према Saskia Sassen (1994), истакнуто место, поред финансијских и пословних услуга и активности транснационалних компанија и наднационалних организација (делатности "утицаја и власти"), заузима управо туризам и креативне врсте делатности. На тај начин градови, а посебно велике светске метрополе, прерастају у најпосећеније и најатрактивније туристичке дестинације на почетку трећег миленијума (Таб. 2).

Таб. 2. Најпосећеније градске дестинације 2009. и 2019. године

Ранг	2009.			2019.		
	Градска агломерација	Број станов. (у мил.)	Међун. посетиоци (у мил.)	Градска агломерација	Број станов. (у мил.)	Међун. посетиоци (у мил.)
1.	Лондон	8,6	14,1	Бангкок	10,3	22,8
2.	Бангкок	7,0	10,0	Париз	11,0	19,1
3.	Сингапур	4,8	9,7	Лондон	9,2	19,1
4.	Куала Лумпур	1,5	9,4	Дубаи	2,8	15,9
5.	Анталија	0,8	8,9	Сингапур	5,9	14,7
6.	Њу Јорк	19,4	8,5	Куала Лумпур	7,8	13,8
7.	Дубаи	1,6	7,8	Њу Јорк	8,4	13,6
8.	Париз	10,5	7,7	Истанбул	15,0	13,4
9.	Истанбул	10,5	7,5	Токио	37,4	12,9
10.	Хонгконг	7,1	7,0	Анталија	1,2	12,4
11.	Мека	1,5	7,0	Сеул	10,0	11,2
12.	Рим	3,4	5,5	Осака	19,2	10,1
13.	Мајами	5,7	5,2	Мека	2,0	10,0
14.	Лас Вегас	1,9	4,7	Пукет	0,07	9,9
15.	Лос Анђелес	12,8	4,5	Патаја	0,1	9,4

Извор: United Nations Human Settlements Programme (2012), United Nations (2019), Euromonitor International (2011), Global Destination Cities Index (2019).

Сл. 1. Регионални размештај 100 најпосећенијих градских дестинација
(Извор: Euromonitor International, 2016) (страница 88)

Интересантно је да у староурбанизовним регионима света градски туризам већински партиципира у укупном туристичком промету. Примера ради, у Европи се преко 70% туристичког промета остварује у урбаним срединама, при чему стопа раста градског туризма (18%) далеко превазилази општу стопу раста туризма (6%) (Wöber, 2000). Са друге стране, приметна је наглашена тенденција раста градског туризма у земљама у развоју, посебно у азијском региону, који упоредо са највећом стопом раста урбаног становништва и убрзаним економским развојем бележи највећи број туриста који посећује градове. Према подацима глобалног туристичког форума, од 1,4 милијарде путника 2018. године, чак 41% је посетило велике градове, при чему 80% туриста који су посетили Азију долази управо из азијских држава. Без обзира на то што европски градови остају традиционално најпосећенија урбана одредишта, азијске градске дестинације одликује далеко већа стопа раста, тако да се преко трећине најпосећенијих градова света налазе на азијском континенту (Сл. 1). Док су европски градови у другој половини 20. века доминирали на листи најпосећенији урбаних дестинација, на почетку трећег миленијума примат су преузели брзорастући азијски градови. Према подацима 2019. године, по први пут је забележено да се најпосећенији град налази ван европског континента. Наиме, Бангкок је са 22,8 милиона међународних посетиоца прерастао у најпосећенију урбана дестинацију, испред Париза и Лондона који су забележили по 19,1 милиона страних туриста (Таб. 2). Уз то, на листи 20 најпосећенијих градова се поред Лондона, Париза, Њу Јорка, Барселоне, Милана и Палма де Мајорке налази чак 14 градова источне, југоисточне и југозападне Азије.

Са развојем туристичких градова као места намењених посетиоцима у научну литературу се уводи термин "туристичка урбанизација", као један од најновијих

облика урбанизације. Patrick Mullins (1991a) овај феномен дефинише као врсту урбанизације засноване на продаји и потрошњи задовољстава. По њему, туристичка урбанизација представља једну од препознатљивих одлика савременог града, конципираног тако да пружа широк спектар могућности за потрошњу. Као главне карактеристике туристичке урбанизације издваја следеће (Mullins, 1991b): специфична је по друштвеном и просторном аспекту; препознатљива је – урбани симболи који привлаче туристе; потрошња задовољства је масовна; карактеристичан је брзи раст становништва и радне снаге; долази до социјалног прегруписавања резидентног становништва; као одлика постфордизма има флексибилни систем производње; и државне интервенције имају за циљ формирање постмодерног града.

Феномен туристичке урбанизације резултат је интензивног развоја туристичке индустрије у растућим градским агломерацијама. Првенствено се везује за урбанизацију метрополитанских подручја која имају наглашену туристичку функцију, попут Лас Вегаса, Орланда или Канкуна, као и на урбанизацију градова лоцираних у приморским туристичким ареалима, попут Златне обале и Сунчане обале у Аустралији, али и на урбанизацију осталих типова градских туристичких дестинација са наглашеном туристичком функцијом (Gladstone, 1998). Будући да туристичка урбанизација представља нови облик урбанизације који се интензивно развија од 1990-их година, можемо је посматрати и као један од феномена модерног друштва који је све значајнији у формирању нових туристичких образаца урбаних ареала (Lu & Ge, 2006).

Глобализациони процеси и туризам у градовима

Глобализација као друштвени феномен има изузетно дуг континуитет. Поједини аутори сматрају да можемо говорити о "низу глобализација" које се смењују кроз процесе економске колонијализације, деколонизације и преласка на глобалну економију, па се из тог разлога "реглобализација" сматра прикладнијим термином за означавање глобализационих процеса савременог друштва (Short et al., 2000). Процес глобализације је тешко једнозначно дефинисати. Наиме, свака дефиниција овог феномена фокусирана је на једном или мањем броју аспеката глобализације (Bisley, 2007). Географски аспект се односи на детерминисање промена у односима и везама које постоје између три глобална система – простора, економије и друштва (Murray & Overton, 2015), те географску глобализацију савременог друштва можемо дефинисати као трансформацију простора у коме се интернационална пракса потискује транснационалном праксом у "ограниченом свету" који се посматра кроз мрежу глобалних градова (Грчић & Слука, 2006).

Урбани центри су у ери глобализације постали важна чворишта у протоку информација, људи и капитала, координацији руковођења послова и развоју нових услуга и технологија. На тај начин све више долази до истовремене дисперзије и концентрације активности и моћи у оквиру одређеног броја светских градова (Castells, 1996). Из тог разлога поједини аутори сматрају да управо важни светски градови представљају главне центре преко којих се одвија процес глобализације (Castells, 1992; Sassen, 1998; Short & Kim, 1999; Taylor, 2000; Kara, 2019). Већина ових градова су вековима представљали центре међународне трговине и финансија, с тим да су се до наших дана развили у центре креирања и усмеравања глобалне економије, средишта финансијских и специјализованих фирми у сфери услуга,

главна чворишта производње и иновација у тзв. новим индустријама и најважнија тржишта продаје и куповине производа финансијских и услужних делатности (Sassen, 1991). Ову групу градова, који представљају урбане центре са наглашеном концентрацијом седишта транснационалних компанија, међународних институција, финансијских, технолошких и консултантских услуга, можемо назвати глобалним или светским градовима.

*Сл. 2. Мрежа водећих светских градова
(Извор: Globalization and World Cities Research Network, 2020) (страна 90)*

Као водеће глобалне градове, који обезбеђују централну координацију важних операција и активности, али и "производњу" специјализованих услуга и финансијских иновација и тржишта, Saskia Sassen (1998) је издвојила Њу Јорк, Лондон и Токио. Ослањајући се на њене радове, други аутори (нпр. Taylor, 2000; Castells, 1996; Globalization and World Cities Research Network, 2020) су проширили листу овог типа градова и идентификовали важне центре, попут Хонгконга, Сингапура, Шангаја, Пекинга, Дубаија, Париза, Сиднеја, Лос Анђелеса, Торонта, Мумбаја, Амстердама, Милана, Франкфурга, Мексико Ситија, Сао Паула, Чикага, Куала Лумпура, Мадрида, Москве, Џакарте, Брисела итд. (Сл. 2).

Ако имамо у виду да је глобализација унела много новина у развоју и трансформацији различитих типова градова (од глобалних до малих градова), поставља се питање на који начин су глобализациони процеси утицали на развој градског туризма. У теоријском и практичном погледу глобализација представља незаобилазни појам у чијем контексту се говори о развоју градског туризма. Глобализација као процес повезивања и очекиваног планетаризирања живота се из перспективе градског туризма може дефинисати као скуп активности које се обављају у граду и прилагођене су међународном (глобалном) окружењу (Calof & Beamish, 1995). Могуће ју је посматрати кроз два аспекта – глобализација као дезинтеграцијски и глобализација као интеграцијски процес. У првом случају се испољава кроз глобалну конкурентност која повећава разлике између већих (нпр. светски туристички градови) и мањих туристичких градова, затим кроз релативно дистанцирање светских градова од националне туристичке економије и дезинтеграцију културно-историјског идентитета туристичких градова продором нових симбола глобалних идентитета. У другом случају глобализација се посматра кроз интеграцију урбане туристичке економије у светску туристичку економију, могућност партиципације градова на организовано туристичко тржиште, формирање мрежа туристичких градова (мрежа креативних градова, европских културних престоница, европских уметничких градова, Златни троугао – Праг, Беч и Будимпешта, и сл.).

Са аспекта градског туризма, светски градови представљају најзначајнији потенцијал у развоју постојећих и формирању нових туристичких образаца (Page & Hall, 2003). Наиме, велики градови су израсли у најатрактивније и најпосећеније туристичке дестинације (Law, 2002). На врху листе најпосећенијих градова налазе се поменути метрополитанска подручја која имају статус глобалних градова (Њу Јорк, Лондон, Париз, Токио, Хонгконг, Сингапур и др.). Растући значај у њиховој услужној сфери активности има управо развој пословног, креативног и сазнајног туризма (Spiro, 2011). Уважавајући наведени концепт, хијерархију и специфичност глобалних градова, Robert Maitland и Peter Newman (2009) су формулисали појам

"светских туристичких градова" и дефинишу их као светске градове са статусом глобалних пословних, финансијских и културних центара, који посетиоцима нуде изузетно широк спектар туристичких искустава и могућности откривања нових атракција, до сада непознатих масовном туризму.

Светски градови имају улогу "капија" у националним туристичким системима. Међутим, због глобалне природе постојећих туристичких веза овај тип градова може бити релативно дистанциран од регионалне, па и националне туристичке економије. То практично значи да постоји ограничена просторна прерасподела туристичких токова из светских градова у њихово регионално и национално подручје. Разлог томе је њихова слабија повезаност са националним урбаним системом у односу на систем глобалних градова (Ashworth & Page, 2011).

Имајући у виду да светски градови имају најбоље могућности за финансирање значајних инвестиција у области туристичког развоја, јасно је да мањи градови, без обзира на богате културно-историјске ресурсе и адекватно развијену пословну и туристичку инфраструктуру, нису у могућности да пруже довољно широк спектар туристичких атракција у поређењу са великим градовима. На тај начин глобализација повећава јаз између светских туристичких градова, са једне, и осталих урбаних туристичких центара, са друге стране. За разлику од великих градова, мањи градови развијају конкурентску предност у глобалном свету на основу препознатљивости и аутентичности, те из тог разлога доста улажу на пољу креативности и иновација (Zmysłony, 2011). Управо ова појава представља још једно важно обележје утицаја глобализације на развој градског туризма – различитост и аутентичност локалног нивоа постала је важна предност у конкуренцији туристичких градова, дајући им истовремено међународни значај (Maitland & Newman, 2009).

У тумачењу специфичности на релацији глобално – локално треба имати у виду да се развој туризма у урбаним подручјима одвија кроз сложени низ интеракција између процеса глобализације, са једне, и аутентичних процеса везаних за формирање локалног идентитета градова, са друге стране. Без обзира на то што градски туризам има интернационални карактер, његов развој у оквиру тржишних економија је релативно ослобођен појединих аспеката глобализације (нпр. аутсорсинг пословање и офшоринг - премештање пословних процеса у иностранство). Разлог томе је специфичност градског туризма као делатности која се под утицајем процеса глобализације одвија у урбаним просторима који припадају категорији тзв. неутуђивих производа – произведени тамо где се конзумира, градски туризам је активност која се обавља на локалним дестинацијама (Theuns, 2008; Cooper, 2008). Према томе, градски туризам можемо схватити као активност засновану на локалним ресурсима која се одвија под јаким утицајем глобалних процеса. Овако перципиран локални ниво у глобалном свету постаје све важнији аспект поимања градског туризма – глобални процеси у градовима су у тесној вези са локалним условима, па су из тог разлога ојачали локални ниво, дајући му међународни значај (Alejsiak, 2011; Zmysłony, 2015). Тако на пример, културно-историјска баштина наглашава специфичности локалног урбаног карактера, али исторемено представља и део глобалног друштвеног наслеђа (Middleton, 2007).

Евидентно је да градови у ери глобализације бележе све већи број туристичких посета, ревитализују и обогаћују традиционалне туристичке атракције, развијају

нове туристичке садржаје, настављају да шире своју туристичку понуду и уводе нове могућности за провођење слободног времена посетиоца и локалног становништва (Ariani, 2018). Са циљем даљег повећања конкурентности својих ресурса, урбани центри шире туристичку понуду ван административних граница града. На тај начин они са својим приградским подручјима стварају градску туристичку регију, која поред туристичких садржаја града обухвата природне пејзаже, спортско-рекреативне садржаје и друге атракције приградских средина (Liszewski, 2005; Zmysłony, 2015).

Наведена динамика преображаја туристичких градова, растући утицај туризма у модификовању просторних, друштвено-економских, социјалних и културних обележја урбаних регија, као и проблеми проузроковани туристификацијом, отворили су још једно важно истраживачко питање које се односи на очување локалних простора и ресурса. Научне дискусије у којима природни и антропогени туристички ресурси требају да уживају статус јавног добра посебно су интензивирани последњих деценија. Јавно добро, насупротив приватном, заштићено је од тржишних принципа глобалног друштва и као такво се налази под одређеним видом државне регулације и заштите. Један од кључних критеријума за дефинисање јавног добра је неумањивост изворне вредности, односно немогућност трошења његовим коришћењем. Када се говори о урбаним туристичким ресурсима у контексту јавног добра обично се мисли на историјско и културно наслеђе, као и зоне зеленила, рекреација и одмора (Theuns, 2008). Наиме, заштита јавних добара је од виталног значаја за градове са доминантном туристичком функцијом, попут туристичко-историјских градова, у којима културно-историјско наслеђе представља ресурс стратешког економског значаја.

Поменути механизми преображаја туристичких градова утицали су на још једну димензију трансформације урбаног простора. Реч је о растућој приватизацији јавног простора у градовима. Афирмацијом градова као места потрошње и забаве стварају се нове могућности за развој туризма, при чему јавни простори неретко постају ресурси потенцијалног економског надметања, те су из тог разлога све више изложени неконтролисаној комерцијализацији и приватизацији (Davis, 1999). Док ова проблематика, коју поједини аутори означавају као "крај јавног простора" (Sorokin, 1991), заузима, сходно свом значају, истакнуто место у урбаним истраживањима, у научним дискусијама градског туризма је слабо заступљена.

Још један аспект утицаја глобализације на градски туризам је туристичка тражња која се нужно не манифестује само у повећању броја туриста, већ и у смислу јасног дефинисања профила посетиоца које привлаче одређени туристички садржаји – разгледање културно-историјских споменика и других знаменитости града, одлазак на образовно усавршавање, конференције, конгресе и пословне састанке, посета фестивала, позоришта, музеја, галерија, концерата итд. (Smith et al., 2010). Уз то, глобализација утиче и на туристификацију живота локалног становништва. Интернационализација туристичких градова и велики број посетиоца, као и сопствена туристичка искуства, утицали су да се становници донекле понашају као туристи у своме граду (Zmysłony, 2015). На тај начин се замагљују јасна разграничења између места рада и места одмора, рекреације и радних активности, слободног и радног времена, али и јасна дистинкција између локалног

становништва и туриста, као и туристичких и вантуристичких функција града (Maitland & Newman, 2009).

Закључак

Упоредо са експанзијом процеса урбанизације и глобализације, градови су постали најважнија раскршћа туристичких токова, а градски туризам прераста у најважнији облик туризма. Велики значај туризма у развоју градова посебно је изражен у староурбанизованим регионима. Изузетан потенцијал градског туризма у преобликовању урбаних подручја дошао је до пуног изражаја кроз процес регенерације девастираних западноевропских и англоамеричких градова. Ово је представљало једну од важних прекретница у даљој афирмацији градског туризма. Данас градови високоразвијених земаља, као традиционално најпосећеније дестинације, али и градови земаља у развоју, као растућа туристичка тржишта, остварују значајне економске ефекте развојем туристичке функције, која се сматра важним развојним потенцијалом урбаних подручја. Међу читавим калеидоскопом туристичких градова (глобални градови, националне престонице, културне престонице, индустријски градови, фестивалски, футуристички градови и др.) у ери глобалистичког друштва издвојили су се светски градови, који као водећи финансијски, трговински и услужни центри имају велики значај у преобликовању постојећих и иницирању формирање нових образаца градског туризма. Међутим, значајно место у међународним мрежама задржали су и мањи туристички градови, који захваљујући својој аутентичности постају препознатљиви у мору глобалних садржаја.

© 2020 Serbian Geographical Society, Belgrade, Serbia.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Serbia

Литература (погледати у енглеској верзији текста)